

SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN : WERKLOOSHEID

De cumulatieve invloed van de economische crisis en van de demografische en sociologische factoren heeft de werkloosheid in België tussen 1970 en 1980 tot ongehoorde proporties doen aanzwellen en heeft ware rampgebieden doen ontstaan. Het verkrijgen van een beter ruimtelijk inzicht in het actuele spreidingspatroon van de werkloosheid alsmede in de regionale verschuivingen ervan vormen de voornaamste doelstellingen van dit kaartblad.

De hoofdkartaal op 1 : 500 000 stelt de gemeentelijke spreiding voor van de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen naar geslacht op 30 juni 1980. Voor elke gemeente wordt een drievoudige informatie verstrekt : de absolute werkloosheidsgegevens, het aandeel mannen-vrouwen en het relatief aandeel van de werklozen in de totale beroepsbevolking.

Het absoluut aantal werklozen (mannen en vrouwen) wordt weergegeven door middel van een cirkel, waarvan de oppervlakte evenredig is met het aantal volledig werklozen, geregistreerd door de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening op 30 juni 1980. Onder werklozen wordt niet alleen de groep van « normaal geschikten » begrepen, maar eveneens de werklozen met een « gedeeltelijke » of een « beperkte » geschiktheid. De gedeeltelijke werklozen, de tijdelijk uit de rangen van de werkloosheid geschrapte groepen, alsook de verplicht-ingeschrevenen maar niet-uitkeringsgerechtigde werklozen zijn niet opgenomen, omdat deze gegevens niet per gemeente beschikbaar zijn. De arbeidsvraag wordt derhalve duidelijk onderschat door het begrip « werklozen » te beperken tot de personen, die een werkloosheidsuitkering ontvangen omdat hun arbeidsovereenkomst beëindigd is, of omdat ze begunstigd zijn na gedane studies zonder gewerkt te hebben. De analyse van de werkloosheid gebeurt het best aan de hand van de toestand op 30 juni, omdat op die datum de werkloosheid het minst beïnvloed wordt door seizoenale schommelingen of door toevallige factoren (nog geen schoolverlaters), zodat de cijfers een betere weerspiegeling geven van de gemeentelijke werkloosheid.

Het aandeel mannen-vrouwen wordt cartografisch voorgesteld door middel van cirkelsectoren, waarbij vertrekkende vanaf de verticale verdelingslijn in wijzerzin eerst het procentueel aandeel van de vrouwen en daarna dat van de mannen ingetekend wordt.

Het relatief aandeel van de werklozen in procenten van de beroepsbevolking wordt op de hoofdkartaal met kleuren aangeduid. Op die manier komt een duidelijk spreidingsbeeld tot stand van de werkloosheidsgraden, resp. voor mannen en voor vrouwen. De meest betekenisvolle relatieve waarde wordt bekomen door het berekenen van de procentuele verhouding van het aantal werklozen ten opzichte van de actieve bevolking, wonende binnen de gemeente. De actieve woonbevolking is echter per gemeente slechts gekend voor het volkstellingsjaar 1970. De actieve woonbevolking per gemeente voor 1980 kan daarom slechts bij benadering berekend worden, nl. op basis van ramingen verricht door het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid. De werkloosheidsgraad naar beroepsbevolking wordt bekomen door de verhouding werklozen/woonbevolking te vermenigvuldigen met de geraamde verhouding woonbevolking/actieve bevolking, die 1,84 bedraagt voor mannen en 3,40 voor vrouwen (rijksgemiddelden).

De twee inzetkaartjes geven vergelijkbare gemeentelijke informatie over de werkloosheid op 30 juni, resp. in 1970 en in 1980. Het totaal aantal werklozen (mannen en vrouwen) werd per gemeente betrokken op de totale woonbevolking van het overeenkomstig jaar. In 1980 telde België 596 gemeenten tegenover 2 379 in 1970. Om de kaartjes vergelijkbaar te maken werd de gemeentelijke situatie van 1970 herleid tot die van 1980.

Het totaal aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen in België bedroeg op 30 juni 1970 slechts 64 935 personen (38 708 mannen en 26 227 vrouwen). Dat betekende 0,67 % van de totale bevolking, of 1,8 % van de actieve bevolking, of nog 3 % van de tegen werkloosheid verzekerde personen. In 1970 was de werkloosheid geen echt nationaal probleem. De werklozen waren in hoofdzaak mannen. Meer dan de helft was bovendien ouder dan 50 jaar. De hoogste werkloosheidscijfers waren te vinden in enkele bedrijfstakken als landbouw, diamant, hotelwezen en mijnbouw. De werkloosheid was echter ruimtelijk sterk geconcentreerd in twee probleemgebieden, nl. de Borinage en de regio Luik-Verviers. Het ging om oude industriegebieden behorende tot de west-oost gerichte Waalse industrie-as, eenzijdig afgestemd op steenkool, staal of textiel. Vlaanderen telde in 1970 omzeggens geen uitgesproken werkloosheidsgebieden, alhoewel de eerste tekenen van structureel zwakkere regio's aanwijsbaar zijn, nl. de Zuider-Kempen en de streek van Aalst.

Op 30 juni 1980 telde België 294 870 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (106 393 mannen en 188 477 vrouwen). Dat betekende 2,99 % van de totale bevolking, of 7,2 % van de actieve bevolking, of nog 11,8 % van het aantal tegen werkloosheid verzekerde personen. In vergelijking met 1970 is de werkloosheid in 1980 een zeer zwaar nationaal probleem geworden, dat nadien nog scherper werd. Einde augustus 1981 waren er in België al 400 000 werklozen. De meest getroffen bedrijfstakken zijn : kleding, schoenen en leder, mijnbouw, bouwnijverheid, maar ook voeding-tabak, papierhout zijn gekenmerkt door hoge werkloosheidscijfers. Omzeggens de hele secundaire sector bevindt zich in crisis.

Het regionaal werkloosheidsvraagstuk is in 1980 veel complexer en heterogener dan in 1970. Er is een enorme toename met merkelijke ruimtelijke verschuivingen en met sterk gewijzigde werkloosheidsgroepen.

In 1980 was de Waalse industrie-as nog steeds gekenmerkt door hoge relatieve werkloosheid. Op de kaart herkent men gemakkelijk de Luikse regio en de Borinage, maar waar de hoge werkloosheid nu oostelijk en zuidelijk is uitgebreid over het Centrum en Charleroi tot in Zuid-Henegouwen (Thuin) en zelfs in de provincie Namen (Philippeville). Ook de voor 1970 vermelde zwakkere regio's in Vlaanderen worden nu zwaar getroffen. En toch noteert men in 1980 de hoogste werkloosheidspercentages niet in de hoger vermelde gebieden, maar veeleer in het noordoosten van België, waar nochtans de « golden sixties » een grote economische expansie brachten met vele nieuwe industriële vestigingen. Het noordoosten is veel ruimer dan het Kempisch steenkoolgebied en beslaat het grootste deel van de provincie Limburg, alsmede aanpalende gebieden van de provincies Antwerpen en Brabant. Er zijn nog andere Vlaamse streken uitermate zwaar door werkloosheid getroffen, o.a. de Denderstreek (belangrijke pendel naar Brussel) en de Kortrijkse regio, met uitlopers over de taalgrens heen.

De toename van de werkloosheid tussen 1970 en 1980, alsmede de ruimtelijke verschuivingen zijn te verklaren op een achtergrond van grondige wijzigingen, die zich op de arbeidsmarkt hebben voorgedaan.

In de eerste plaats wordt het spreidingsbeeld van de Belgische werkloosheid in 1980 in zeer hoge mate bepaald door de vrouwelijke component. De vrouwelijke werkloosheidsgraad (werklozen ten opzichte van de actieven) bedroeg niet minder dan 12,7 % tegenover 4,5 % bij de mannen; in het noordoosten zijn er zelfs verschillende gemeenten met meer dan 30 % van de vrouwelijke beroepsbevolking werkloos. Ten opzichte van de tegen werkloosheid verzekerden waren er in België zelfs 21,0 % vrouwen werkloos tegenover 6,6 % mannen. Vooral in Noordoost-België is in de zeventiger jaren de activiteitsgraad van de vrouwen zeer sterk gestegen; ze zijn er als nieuwkomers op de arbeidsmarkt verschenen in de zogenaamde afstandsgevoelige gebieden, nl. op grotere afstand van de krachtige groeipolen als Brussel en Antwerpen.

In de tweede plaats is de jeugdwerkloosheid bijzonder groot. Op 30 juni 1980 waren in België 25 % van de werkloze mannen en 32 % van de werkloze vrouwen jonger dan 25 jaar. In Noordoost-België lagen tot midden de zestiger jaren de geboortecijfers gevoelig hoger dan elders, zodat in 1980 er zeer veel jongeren op de arbeidsmarkt verschenen. Het rampzalige van de zwaarst getroffen gebieden zit hier in dat de inkrimping van de werkgelegenheid (economische crisis, die bijzonder zwaar doorweegt in afstandsgevoelige gebieden met arbeidsintensieve industriële bedrijven) er precies samenvalt met een nooit voordien gekende stijging van de vraag naar arbeidsplaatsen vanwege de jongeren (demografische evolutie) en ingevolge de grote toeneming van de activiteitsgraad bij de vrouwen (sociologische factor).

Tenslotte moet aangestipt worden dat de meeste werklozen van 1980 slechts lager onderwijs hebben genoten of beperkt voortgezet onderwijs. De groep gediplomeerde werklozen mag voorzeker niet onderschat worden, maar toch mag globaal gesteld worden dat in 1980 de scholingsgraad omgekeerd evenredig was met de graad van werkloosheid. Anderzijds werken er in België veel ongeschoolde buitenlandse arbeidskrachten; deze groep is zelfs groter dan het aantal ongeschoolde werkloze Belgen. De aanwezigheid van gastarbeiders heeft derhalve in hoge mate het werkloosheidsprobleem verscherpt.